

## Ն Ա Պ Ա Լ Է Ո Ն Բ .

### Ա

**Բ**ԱԶԱՐ և ութ հարիւր և տասն և մի: — Ո՛վ ժամը և աւուրը,  
Յորս անթիւ բազմութեան ժողովրդոց ակն եղեալ՝  
Թանձրախիտ մըթին 'դ ամպով երկրրպագուք՝ մընային

Լըսել զերկնիցն Եղիցի:

Դարաւոր Պետութիւնը զոտո՞ղ ընդ իւրեամբը ըզգային,  
Եւ ի Լուվր անդ պըշնուին՝ ի շըրջասփուռն որոտմամբը՝

Իբրեւ ըզլեառնըն Սինայ:

Չինչ երիվար քամակագոգ լեալ՝ ի մօտել հեծելագինն՝  
Այր ընդ առն անդ հըծծէին. « Աւասիկ մեծ որ ծնանիցի.

Անահամանըն Պետութիւն հայցէ ժառանգ առ վաղիւ.

Չինչպիսի՝ մանուկ պարգեւ հանցէ Տէր առնրս մեծի,

Որ զեր քան ըզլեասար և քան ըզՀոովմ զըլխովին,

Ի բախտի իւրում ի բոին անդ ունի զբախտ մարդկութեան »:

Եւ ի խօսել անդ նոցուն՝ ամպն որոտող Թանձրախիտ

Պատառեցաւ, և կանխագոյնն այն սահմանեալ այր արանց՝

Աւասիկ էջ եկն յաշխարհ:

Եւ յապուշ կըրթեալ ազգաց ազանց՝ պատկառ կան լուութեան.

Չի բազուկը իւր երկոքին վերամբարձ՝ ցոյց տան երկրի

Բզմանուկըն դեռածին:

Ի տուրեառ շընչոյ մանկանն, ո՛վ դուք գըմըթթը Լնվալիդայ,

Պերճաշուր ընդ կամարօքը՝ վառք դըռուցըն բանտելոց

Սարսեցան, որպէս սարսոին ցորենոյն հասկը հողմածածան.

Եւ ճիչ ձայնի նորին, քաղցրիկ ճիչ՝ զոր յողոք ածէր ստընտուն,

Ակն յանդիման մեզ ընդոստնուլ ետ ի բոմբիւն ուրախաձայն՝

Ջանարդիլ ըզհրանօթիցն դուբս անդ առ դըրունսըզ կըկզեղոց:

Իսկ նա . . . Գոռող խրոխտունն անդէն զհըզօր ոընգունսն ուռուցեալ,

Բզբազուկան՝ ի լանջս անդ ցայն վայր խաչածեւ պարուրեալ՝

Եւրծ պարզեաց հուսկ ուրեմն:

Եւ մանուկն յաղապատանս ի հայրենին անդ ի ձեռս,

Յուլացեալ ի շիկաթոյր անտի բըբացըն շողից՝

Ճառագայթէր թափանցանց:

Եւ ի հանդէս վեհ գահոյից ըզպայազատն իւր ածեալ

Դէմ յանդիման անդ վաղեմի ազանց, թագաց հինաւուրց,  
 Զմայլեալ, և զաչարն կառուցեալ ի պսակակիր գլուխս համայն,  
 Պէս գունակ արծուոյ ըզկայ առեալ ի բարձր կատար,  
 Վսեմօրէն վեհատեսիլ հընչեաց ձայնիւ խրախամիտ.  
 « Ապառնիք, Ապառնիք. Ապառնիք իմ են համակ »: . . .

Բ

Ոչ, Կեսա՛ւր դու, Ապառնիք չեն ումեք.  
 Աստուծոյ են սոսկ եւեթ Ապառնիք:  
 Ընդ մէն վայրկեան ի հարկանել անդ ժամուց,  
 Բարեա՛ւ միս՝ էքս համայն 'դ երկնիւք ասեն մեզ . . .  
 Ապառնիք, Ապառնիք, ո՛հ, մեծ գաղտնիք:

Համայն էակը՝ երկրաւոր,  
 Փառք և զինուց պերճ նրսիհ,  
 Թագք արքունի ոսկէշող,  
 Հրրդեհաթեւ յաղթութիւնք,  
 Փառատենչ իղձք էացեալք,  
 Չեն մեզ ինչ այլազգ կայուն՝  
 Քան զոր ճընճղուկ ի տանիս:  
 Քա՛ւ, և ո՛րչափ գերազօր ոք իցէն,  
 Ոչ ի խինդ և ոչ ի լաց համակեալ՝  
 Ի խօսել քո՛ւն ինչ քեզ առնել մարթասցի,  
 Կամ կանուխ քան զժամադիր պահուն կէտ՝  
 Զաջ քոյին ցուրտ բանայցէ,

Ո՛վ երեւոյթ սին անշըշունջ, ո՛վ դու ըստուր մեր և հիւր,  
 Դիմակաւորդ ոգի, որ ցանգ ըզմեօք յածիս մերձ առ մերձ,  
 Եւ զոր վաղուեան—Օր կոչեմք:

Ո՛վ վաղիւ, ո՛վ քան ըզրնաւ ինչ դու մեծ . . .  
 Եւ զի՛նչ ինչ զօրն յերիւրիցէն ըզվաղուեան. . .  
 Մարդ ըզպատճառսն սերմանէ ի սերկեան,  
 Հասուցանէ Աստուած զարդիւնսն վաղիւ:

Վաղիւ՝ կայծակն է քողապատ,  
 Եւ կամ մըռայլուն զաստեղաւ.  
 Վաղիւ՝ վերագն եկեալ ի յայտ,  
 Եւ կամ բաբանն է բըրգաքանդ.  
 Վաղիւ՝ վարսամն է՝ տեղափոխ յիւր ի կայս,  
 Վաղիւ՝ Պարիզ՝ Բաբելոնի բախտակից:  
 Վաղիւ՝ տապարն առ գահոյս,  
 Զորով թաւիշ կայ օրս այս.

Վաղիւ՝ կործան յերկիր է ձի փըրփերբախ,  
 Վաղիւ՝ Մոսկուա զինչ գիշերոյ վառեալ ջահ,  
 Վաղիւ՝ քոյինդ է Թիկնապահ գունդ՝ յորսայսեալ դիւր ընդ դաշտ,  
 Է վատերու վաղիւ, է Սէնտ—Հէլէն, վաղիւ՝ քո դամբան:

Մարթ է քեզ մուտ գործել յոստանս  
ի դռոյթըս սօս երիվարիդ,  
Խզել հատանել զժըխոր մարտից  
ի սայր անդ սրոյդ պողովատիկ.  
Մարթ՝ և՛ ի նիգըս պարփակել  
Խրոխտն ըզճամիզ, ո՛վ զօրագլուխդ,  
Եւ տարփելիս գոռ շնփորացդ  
Ըզյաղթանակս առնել զերկրայս.  
Փըշընել զհամայն՝ դրանց ըզպահանգս,  
Գեր քան ըզբնաւս հարուլ հըռչակ.  
Եւ տալ փոխան աստեղ՝ լակշաց՝  
Չկօշկաց խթանիդ զաստղաճարմանդ:

Ըգտեւումն իւր սեփական ունի Աստուած ըզժամուց,  
Ի քեզ թողեալ զտարածոց.  
Եւ քեզ մարթ է զըրկապինդ համակ յերկրի աստ ունել  
Չուրտոս ողջոյն աշխարհաց.  
Ամրառնալ գեր ի վերոյ քան զոր ճակատ հողեղէն  
Կարէ 'նդ երկնիւք ճոխանալ.  
Առնուլ թափել դու կարասցես, ո՛վ մեծագօրդ ի կայսերս,  
Ըստ հաճոյիցըդ կամաց,  
Ի ձեռաց կարողոսի Մեծին զաշխարհն Եւրոպայ,  
Ի Մահմետէ զԱսիա,  
Այլ փարգաստ Յաւերթական երբեք լին ի ձեռաց՝  
Կորզել քեզ զօրըն վաղուի:

Գ

Ո՛վ աղետիցս, ո՛վ սոսկալի խրատուցս. յառնուլ անդ մանկանն՝  
Իբր ըզշոճնչան ինչ խաղալկաց զարքունի թագն ըզՀոովմայ,  
Եւ ի ձայնել անդ ըզնա թընդուն անուամրն այն շըքոյ,  
Ի ցուցանել քաջ՝ զարքունի նորին ճակատ զողոթնուն՝  
Առ ժողովուրդն ըսքանչացեալ ընդ այն՝ զի մարթ էր լինել  
Համանգամայն և՛ մեծ և՛ փոքր այնքանի . . .  
Մինչդեռ հօրն՝ յօգուտ նըմին՝ կալեալ յօգունս յաղթութեանց,  
Ամրակուռ պատուարաց հիմն արկ՝ կենդանի պարբսպօք  
Ի՛զմանկամրըն նորածին, որ դեռ ի մնարս անդ ժըմտէր.  
Մինչդեռ վեհս այս գործավար՝ ճարտարարուեստ ի կիրտել,  
Կացնահար հարուածովք իւրովք գիտաց զաշխարհս այս՝  
Անըրջական գո՛գ ըստ ըղձիցն յերկրել . . .  
Մինչ զամենայն ինչ պատրաստեաց հայրենի աջն այն՝ թողուլ  
Յաւերթացու պայծառութեանց ժառանգ զաղկաղկըն մանուկ,  
Եւ ի դնել անդ յակաստան զկենաց նորին հանգրբումս,  
Եւ առ ի յարկ օթեւանաց պայազատ տեսներս մեծի՝  
Վլադ քաջ յարմնել ձեռն ի գործ՝ արկան ի խորս անդ երկրի  
Մարմարեայ ունջը ապարանից կանդաղուն . . .

Եւ դեռ այն ինչ՝ պասքելոյն եղաւ հանդէպ փռանկիոյ՝  
Ակընկալեաց յուսոյ գինեաւ խառնեալ բաժակ թաթաղուն,  
Եւ մինչչեւ առեալ զնաշակ յոսկէզօծիկն յայն թունից,  
Եւ նախ քան ըզըրթանցն հըպել ի նուազն յանկուցիչ,  
Հաս ի վերայ անդէն Ղազախ ոք, ա՛ռ զմանուկն ի գաւաւկ,  
Եւ այլ յայլմէ սլացոյց ի բաց յանկարծոյն:

Դ

Ընդ ցայգն արծուին թեւատարած կայր ի կամարսն յաւերժից,  
Եւ ահա հողմքն սաստկաշունչ հար գերկոսին կըտրեաց թեւս.  
Ընդ օդս՝ անկումն իւր երկնավէժ՝ զըծեաց ակօս շանթընկէց . . .  
Ամենեքին անդէն ի բոյն իւր ետուն դռոյթ հըրճուալիւր,  
Եւ մէն ոք մէն յափըշտակեաց զորսն՝ ըստ թափոյ ատամանց,  
Անգլիա զարծիւն ողջ բարձ տարաւ, ա՛ռ Աստորիա զձագ արծուոյն:

Քաջայայտ են զինչ անցին անցը՝ ընդ հըսկայն՝ այն պատմական . . .  
Ի թիկունս ափրիկեանն ափանց՝ ի տար՝ զամբս վեցեակ  
Նըգապարփակ ի զգուշամիտ թագաւորաց,  
— Ո՛հ, մի՛ յըզել բնաւ զոք յաքսորս, ո՛հ, զըժպարիշտ են աքսորանք —  
Ի գառագեղ իւրում տեսաւ սէզն այն պատկեր վեհատեսիլ  
Գըճեալ կըքեալ ողորմ, և ծունկը իւր յատամունս:

Իցի՛ւ սիրեալ զոք երբեք չէր վըտարանդուոյս այս յերկրի . . .  
Այլ սիրտք առիւծոգիք՝ են սեռն սիրտք հայրական,  
Ո՛րքըր զորդեակն իւր Յաղթողն այն:  
Բանրեղուն գառագեղի անդ՝ նմա երկուք ինչ կան մընան,  
Աշխարհագիծ քարտ, և մանկան միոյ նըկար կենդանագիր,  
Համայն հանճար իւր, սիրտն համայն:

Յերեկոյն՝ մինչ ընդ փեղկօք մահճին հայեացք իւր կարճէին,  
Որ ինչ ի գլուխն յայն խաղային ի կընտակ,  
Կամ զոր ի յալս անցելոյն աչքն յուզէին,  
— Մինչ պահանորդք իւր առ ի դէտ կարգեալ զնովաւ պարեկապանք  
Լըրտեսել զտիւ և զիշեր զգողօն խոհիցն իւրոց թրուչանս, .  
Նըշմարէին ի ճակատուն զքստուերատիպ նոցին ըզհետս, —  
Դիւցագնական ոչ միշտ հանդէսը էին գործոցն այն, ո՛վ Կեսար,  
Զոր սուսերաւ քոյին ի գիր հարեր յերէկն և ի յեռանդ,  
Ոչ Արկուլ, ոչ Ալըստրելից, Մոնմիրայլ,  
Եգիպտական ոչ տեսք բըրզանց հինաւուրց,  
Քաւ և փաշայն Գահիրէի, նումիդացի երիվարօք  
Որք ըզքոյին ատամացի խածատէին զլանջ ձիոյդ.

Ոչ բոմբիւնք էին ուրմաց և հըրանօթից,  
Որոց ըզքսան ամ ընդ ոտիւք իւրովք՝ պայթեալ  
Ի թըխպայորդ մըրբիկս՝ եղեալ էին ըզմարտ,  
Յորժամ շունչ նորին ի ծովն ամբոխասաստ՝

Ձծածանալիր վարէր ըզդրօշս ի մէտ կըքեալս,  
իրբեւ ըզկայմբս ջոկատուց ի խռան մարտին . . .  
Քաւ, ոչ Մադրիդ էր կամ Քրէմլին, ոչ Փարսս,  
Ոչ այգանուագ զեղգեղ թըմբկաց ի դափին,  
Ոչ և դադարը զօրաց ի նինջ յաստեղակերպ հրատիցն ի մէջ,  
Քաւ վարսագեղ վիշապագօրը, քաւ թիկնապահը դիւցազնականը,  
Ոչ ատրաշէկ նիզակաւոր զօրաց զեռումն ի խռան տիգաց,  
Չինչ ծիրանի ծաղկունս ի ծոց անդաստանաց ցորենակուռ . . .

Այլ ըզմիտս իւր ստուեր տեսիլ զրաւէ խարտեաշ և վարդամոյն  
Գեղանւոյ մանկան՝ ի նինջ կալով շրթթամբքն թերախուփ,  
Պէս գունակ Արեւելից շնորհալիր.  
Մինչդեռ ստընտուի նորին զմայլեալ գորովանօք  
Կաթիլս կաթին՝ ի պտուկ ըստեանցն մնացելոյ՝  
ժրմտագին գըրգռէ զշրթունքս նորին:

Յայնժամ հօրն այն՝ զարմուկս իւր յաթոռակ անդր ի յեց՝  
Ի փըզմուկս հարեալ սրբտին հեծեծանօք առ ի դիւր՝  
— Լայր՝ կաթողին վառեալ ի սէր . . .  
— Որհնեալ, մանուկդ եղկելի, ո՛վ գլուխ՝ այժմիկ գո՛րկ յարեւէ,  
Որ ըզմիտսն ի գահոյից երկրի՝ յաջոյն զերծելոյ՝  
Գտար լոկ կարող ի սթափել:

## Ե

Արդ երկօրին եւս են մեռեալ . . . Աջ քո ահեղ է, ո՛վ Տէր.  
Նախ գառաջիւնն ձեռնարկեալ՝ յանպարտելին ի տեռնէ՝  
Ի մըշտայաղթն մարդոյ,  
Լրացուցիր հուկ անդ ուրեմն ամբողջ ըզկոյտ ոսկրոտւոյն,  
Տասն ամբ քեզ շատ եղեն՝ հիւսիլ զպաստառակալ պատանայ  
Ձհօր և զորդւոյն համազոյգ:

Փառք և արբուն տիք, սէգ պերճանք, բառնին բարիքս այս՝ շիրմաւ .  
Տենչը մահացուն են՝ սեփական ինչ իւր առ դուրս անդ թողուլ,  
Այլ մահ գոչէ. Քաւ քեզ այդ:  
Մէն մի շրջին դառնան տարերք՝ ուր առնիցէ դարձ համայն.  
Այերք ըզշունչն առցեն ի բաց, դամբան զփողին մոխրակոյտ,  
Եւ մոռացումքն զանունն:

## Զ

Յեղափոխութիւն,  
Չեմ ինչ ես գիտակ՝ տրուպս ի նաւաստեաց՝  
Զոր ինչ ի մըթան հանդերձէ Աստուած  
Ի յոյզս անդ ալեացդ:  
Ժողովուրդը ատեան, այպանեն ըզքեզ:

Այլ ո՞ւմ ալէ յայտ՝ զիարդ գործէ Տէր,  
Ո՞ր գիտաց արդեօք  
Թէ կոհակ ալեաց փրկփրադէզ ժայթքեալ,  
Թէ դառն անդընդոց մօրնչին, թէ դամբան  
Ի ջերոցս այրիչ,  
Թէ չիցեն հարկ, Տէր, շանթք և որոտմունք,  
Ձի ծովք երկնեսցեն զծընունդ մարգարտին:

Այլ փոթորիկս է դրժպատեհ արդարեւ  
Իշխանազանց և ազգաց.  
Ո՛հ, քանի՜ խուլ և աչազար չիցէ ծով՝  
Ազգ մ'ի ժըխորս յեղափոխ:  
Եւ իմ իմիք պիտանացու, ո՞վ դու պուեստ,  
Իցեն երգոցող մըրմունջք.  
Տազք՝ զորս հանճար քոյին բըրզէն՝ անկանին  
Յերեսս ալեաց տարուբեր,  
Ոյց երբեք ոչ տըւան ականջք ի լըսել:  
Կերկերի ձայնդ ի միգին,  
Եւ հողմն ըզգրիչդ առեալ ցըրուէ ի բացեայ.  
Եւ դու՝ թըռչնիկդ եղկելի՝  
Խորտակելոյ նաւուն յալիս փրկփրադէզ  
Գարեալ երգես ի կայմի:

Երկայն գիշեր, յաւերժ տանջանք, չիք երկնից լուրթ ինչ անկիւն.  
Մարդիկ և իրք անդ խառն ի խուռն՝ ի մութն յանդունդ գնան ի գիւ.  
Բըխէ, սուգի համայն 'նդ ալեօք, արքայք յորրան, տեարք երկրի,  
Կընտակ ճակատն և զլուփ խարտեաշ, Նապոլէոնը մեծ և փոքր.  
Ջընջի համայն, համայն լուծի, ալիք յալիս գալարին,  
Եւ մոռնայ կոհակ սահուն՝ զլեւիաթան զեղդ զլիկիւն:

Թարգմ. Հ. Ա. ՏԻՐՈՑԵԱՆ

## ՈՐԲԵՐՈՒ ԹԱՏՐՈՆԸ

Որբանոցն է աղքատիկ, վըտանգի մէջ փակուելու.  
Ինչո՞ւ գողտրիկ սըրտերը չեն՝ թըւով թըշուառ սըրտերու.  
Պէտք է ուստի որբիկներն անձամբ ապրուստ մը ճարեն՝  
Թըշուառութիւնը իրենց՝ Թատրոնի վրայ դընելով:

Մեղմադձիկ գէմը ունին և նըւաղկոտ աչուրներ.  
Որ կարծես միշտ ուղղըւած են ծընողաց դամբանին.  
Իրենց ճակատն, այնքան անմեղ, ա՛լ չօծուիք մօր համբոյրով.  
Տըխուր են միշտ, — հարկ է սակայն՝ այսօր ժըպիտը կեղծել: